

Drozdowska, Józefa

Kapliczki św. Jana Nepomucena na terenie powiatu augustowskiego

"Biuletyn Konserwatorski Województwa Podlaskiego", 12, 2006, s. 147-168

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JÓZEFA DROZDOWSKA
Augustów

Kapliczki św. Jana Nepomucena na terenie powiatu augustowskiego

WSTĘP

Żyjemy w świecie, w którym, pomimo desakralizacji wielu sfer życia, człowiek stara się na wzór swoich pradziadów uświęcać (sakralizować) miejsca, w których przebywa. Jedną z form uświęcania najbliższej przestrzeni jest zapewne budowanie krzyży i kapliczek¹ poświęconych zarówno Jezusowi, Maryi jak i poszczególnym świętym. Znaczące miejsce pośród świętych czczonych przez wiernych zajmuje Jan Nepomucen. Kimże był ten święty, swego czasu bardzo popularny na ziemiach polskich? Współcześni nam hagiografowie, m.in. ks. Wincenty Zaleski w obszernym kompendium *Święci na każdy dzień*, czy ks. Antoni Gorzandt w książce *Mój święty patron* podają, że jest on świętym czeskim². Urodził się około 1350 roku niedaleko Pragi w Pomuku (dzisiaj miasto nosi nazwę Nepomuk)³, w rodzinie ówczesnego urzędnika. W 1370 roku został notariuszem w kancelarii sądowej arcybiskupstwa Pragi. W 1380 roku został kapłanem i pełnił funkcję altarysty w praskiej katedrze. Studiował w Pradze i Padwie, zdobywając stopień doktora teologii i prawa kanonicznego. Piastował funkcje kanonika-proboszcza w Pradze i Wyszehradzie, potem archidiakona i proboszcza w Zatoce, a następnie wikariusza generalnego⁴. Będąc wikariuszem generalnym został wplątany w intrygi ówczesnego, niechętnego Kościołowi, czeskiego króla Wacława IV Luksemburczyka, podstępnie zwabiony na dwór królewski w Pradze, gdzie został poddany bestialskim torturom i zrzucony z mostu Karola IV do rzeki Wełtawy. Stało się to około 20 marca 1393 roku⁵. Ciało męczennika znaleziono po kilku dniach. Miało temu towarzyszyć nadprzyrodzone zjawisko. Niebo rozjaśniła niezwykła jasność od pięciu ciał niebieskich, jakie pojawiły się na nim w tamtej chwili⁶. Ostatecznie spoczywa ono w praskiej katedrze pw. św. Wita. W późniejszych latach tradycja dodała do żywota świętego przekonanie o tym, że został on zamordowany, ponieważ nie chciał zdradzić tajemnicy spowiedzi świętej, przyjętej od małżonki króla, królowej Zofii⁷.

Po śmierci króla Wacława IV kult św. Jana Nepomucena szerzył się spon-tanicznie. Spisywano żywoty poświęcone jego osobie, oddawano mu cześć litur-giczną. W wieku XVII kult ten rozszerzył się na inne państwa. Proces kanonizacyj-

ny Jana Nepomucena rozpoczęto w 1710 roku. Dziewiętnaście lat później, w 1729 roku, papież Benedykt XIII zaliczył Nepomucena w poczet świętych⁸.

Poprzez Śląsk kult praskiego świętego trafił do Polski. Było to na przełomie XVII/XVIII wieku. Wojciech Kowalczuk i Wiesława Pawlak, autorzy katalogu wystawy *Jan Nepomucen święty przydrożny* napisali: *Na długo przed kanonizacją, w 1683 roku, powstał pierwszy rzeźbiarski wizerunek Jana Nepomucena – barokowa figura świętego, wykonana z brązu i ustawiona na moście Karola w Pradze. To ona stała się wzorem inspirującym artystów z wielu krajów m.in. Polski, Węgier, Niemiec, Francji, Litwy – do których w dobie kontrreformacji dotarł kult św. Jana. Święty był symbolem wytrwałości i wierności religii, cech wysoce pożądanym w okresie reformacyjnego zagrożenia. Na praskiej postaci świętego wzorowali się rzeźbiarze doby baroku w całej Europie, a poprzez nich przyjęli ów wzorzec, interesujący nas najbardziej, wiejscy twórcy⁹.*

Pierwszy pomnik przedstawia świętego w klasycznym kontrapoście, w stroju duchownego okresu kontrreformacji, ubranego w sutannę, komżę, inaczej zwaną rokieta, z wąskimi rękawami, ozdobioną koronką i mantolet, czyli pelerynę wyłożoną futrem i wykończoną pod szyją kołnierzykiem, z lekko pochyloną, zwróconą w bok głową, nakrytą biretem i otoczoną aureolą z pięciu gwiazd. Święty w ramionach trzyma krucyfiks i gałązkę palmową, będącą symbolem męczeństwa. Szaty jego stroju są pofałdowane i rozwiane. Pomnik ustawiony jest na cokole, który zdobią płaskorzeźby z życia świętego. Ufundowany został przez czeskiego barona Macieja z Wunschwitz w podziękę za uratowanie życia. Otrzymał on wyrok śmierci z powodu zabicia pawia w ogrodzie francuskiego Luwru. Baron uzyskał wolność zanosząc modły do świętego¹⁰.

Również na polskiej ziemi Janowi Nepomucenowi fundowano figury z jego wyobrażeniem i małe kapliczki, malowano obrazy z jego wizerunkiem, układano na jego cześć pieśni i modlitwy, jak ta zaczynająca się od słów: *Witaj Janie z Bolesława, Masz się stawić przed Wacława (...)* zamieszczona w *Książce do nabożeństw dla wszystkich katolików(...)* wydanej w Gnieźnie w 1864 roku, czy inna przedstawiona przez ks. Szczepana Kellera w *Zbiorze pieśni nabożnych katolickich* wydanych w Pelplinie w 1871 roku, zaczynająca się od słów: *Święty Janie Nepomucki, tyś jest patron sławy ludzkiej*, o której Oskar Kolberg pisze w swoich dziełach, że jest śpiewana we wsiach przez pobożnych przed figurami świętego¹¹.

Jan Stanisław Bystron wspomina w *Dziejach obyczajów w dawnej Polsce*¹² o zwyczaju przystrajania, zdobienia świeczkami figur i kapliczek św. Jana Nepomucena w wigilię jego święta i wyśpiewywania hymnu: *Witaj, Janie z Bolesławia*. Święty zagościł również na stałe w przysłowiaach polskich. W pierwszym tomie *Nowej księgi przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* znajdujemy ich trzy: *Na Jana Nepomucena wiadoma już zboża cena; Stoi, jak święty Jan od Warty; Święnty Janie Niepomucki, pumóż chleđać moi mycki, bo ty przeca, kaj je, wiysz – we dnie, w nocy tu stojisz*¹³.

W XVIII wieku, o czym piszą Wojciech Kowalczuk i Wiesława Pawlak, wizerunki św. Jana Nepomucena pojawiły się również na terenie obecnego woj. podlaskiego¹⁴, a więc najprawdopodobniej mogły w tym samym czasie także znaleźć się w okolicach Augustowa.

Świętego Jana Nepomucena uznawano za patrona i pomocnika w wielu sprawach. Większość zawołań jest związana z życiem ludzi nad wodą. Jest więc on opiekunem tych, co mieszkają nad wodą, szczególnie w pobliżu stawów i strug,

chroniąc ich od powodzi i od śmierci przez utopienie, ale także wzywany bywa przez nich w czasie gradu i suszy. Czuwa nad mostami i przeprawami przez wodę. Jest też patronem szczerzej spowiedzi (opiekuje się zarówno spowiednikami, jak i penitentami), dobrej sławy i honoru. Broni przed zniesławieniem, pomówieniem i obmową, a także opiekuje się życiem rodzinnym¹⁵. Również, o czym wspomina Roman Reinfuss w *Malarstwie ludowym*, święty Jan Nepomucen jest uważany przez ludzi za opiekuna koni¹⁶. Leszek Postołowicz w artykule *Bitwa o św. Jana* podaje, że św. Jan Nepomucen jest też patronem młynarzy, stąd figury jego ustawiano w pobliżu stawów młyńskich¹⁷. Adam Chętnik zaś pisze tak o św. Janie Nepomucenie: *Był patronem od nieszczęśliwych wypadków na wodzie, a że utopiony był z kamieniem młyńskim u szyi, więc obok figury wmurowywano nieraz młyński kamień*¹⁸. Ks. Wacław Piszczek podaje św. Jana Nepomucena jako patrona księży i sprzedawców, zaś ks. Antoni Gorzandt – mostowców¹⁹.

Wspomnienie św. Jana Nepomucena w liturgii kościelnej przypada na 16 maja, ale ze względu na obowiązkowe w tym dniu w Polsce wspomnienie św. Andrzeja Boboli czczony jest kilka dni później – 21 maja²⁰.

W Polsce istnieje Ogólnopolski Klub Badaczy i Miłośników Krzyży Pokutnych i Rzeźb Przydrożnych PTTK, którego członkowie zajmują się również *Nepomukami*. Podobne stowarzyszenia są w innych krajach. Bardzo uroczyście obchodzona przez nich była sześćsetletnia rocznica śmierci świętego. W Internecie istnieje liczne strony poświęcone przedstawieniom św. Męczennika z Pragi²¹.

ŚWIĘTY JAN NEPOMUCEN NA ZIEMIACH POWIATU AUGUSTOWSKIEGO

Charakterystyka ogólna

Powiat augustowski, położony na obszarze Równiny Augustowskiej i w znacznej części w Kotlinie Biebrzańskiej, obfituje w liczne jeziora, rzeki i strumienie wchodzące w skład dorzeczy Niemna i Wisły oraz unikatowy szlak wodny – Kanał Augustowski, co w przeszłości czyniło ów teren szczególnie podatnym na podtapianie, zalewy i powodzie²². Woda często była miejscem zarobkowania jego mieszkańców. Stąd tak częste wśród nich szukanie pomocy u świętego, strzegącego spokoju nad wodami, a w razie potrzeby mogącego wybronić przed nieszczęściem.

Po wielu penetracjach terenu, dzięki szczególnej pomocy Ireny Baturowej – autorki i współautorki przewodników turystycznych po regionie oraz artykułów regionoznawczych, zlokalizowałam jedenaście miejsc, w których oddawano cześć św. Janowi Nepomucenowi. Natomiast wymieniana przez informatorów miejscowość Biernatki okazała się być związana z kultem św. Jana Chrzciciela. Wskazuje na to ikonografia czczonej w kapliczce postaci: święty przedstawiony boso, ubrany w skóry, trzyma w ręku długą cienką łaskę zakończoną krzyżem.

Większość obiektów nie jest udokumentowana lub ich dokumentacja jest niepełna. Na interesującym nas terenie spotykamy zarówno figury św. Jana Nepomucena, jak i poświęcone mu kapliczki oraz jeden obraz z jego wyobrażeniem.

Znawcy tej problematyki – Tadeusz Seweryn i Roman Reinfuss, wszystkie kapliczki charakterystyczne dla kultu katolickiego, spotykane na ziemiach polskich, dzielą na szafkowe, słupowe i domkowe. Wskazują również na występowanie figur przydrożnych. Wykonywane są one z drewna, kute w kamieniu lub mu-

rowane²³. Wszystkie trzy typy kapliczek oraz figury św. Jana Nepomucena występują w powiecie augustowskim. Większość drewnianych kapliczek to kapliczki słupowe. Znajdują się one w Augustowie, Bargłowie Kościelnym, Szczebrze, Turówce i Wołkuszu. W Kuriance pozostał jedynie pochodzący z XIX wieku słup, na którym niegdyś wznosiła się kapliczka. Naziemna kapliczka domkowa znajduje się w Janówku. W Jastrzębnej kapliczkę murowaną wzniesiono w miejscu poprzedniej (betonowej), zaś w Studzienicznej są trzy figury św. Jana Nepomucena (jedna z nich pochodzi z Serw) i jedyny znany mi na tym terenie obraz świętego. Figura ze Strzelcowizny przechowywana jest w Muzeum im. Marii Konopnickiej w Suwałkach. Najstarsze obiekty: osiemnastowieczny obraz i figura z przełomu XVIII/XIX wieku (dawniej stojąca w Serwach) znajdują się w Studzienicznej. Pozostałe powstały w XIX i XX wieku. Kapliczka z Jastrzębnej pochodzi z 2002 roku.

Tradycja kultu Jana Nepomucena we wszystkich spotkanych miejscach niejednokrotnie sięga wcześniejszego okresu niżli znajdujące się w nich figury. Te często są wprowadzane w miejsce wcześniejszych, zniszczonych czy też skradzionych. Przykładem może tu być Szczebra, wspomniana wcześniej Jastrzębna czy Wołkus.

O najwcześniejszym udokumentowanym kulcie świętego można mówić w Studzienicznej. Otóż 26 lutego 1782 roku pustelnik Wincenty Murawski uzyskał w Rzymie od papieża Piusa VI, wraz z trzema innymi odpustami, odpust zupełny na uroczystość św. Jana Nepomucena. Przywiózł wówczas z Włoch obraz Nepomucena, który do dzisiaj znajduje się w kościele studzieniczańskim, w ołtarzu jego imienia²⁴. Możliwe, że w tym samym czasie, jak przypuszczają niektórzy miejscowi historycy²⁵, wykonano pierwszą kapliczkę ze św. Janem Nepomucenem w Augustowie. Istnienie obrazu św. Jana Nepomucena w XIX wieku w Bargłowie Kościelnym potwierdzają tamtejsze inwentarze kościelne²⁶. Odnawianie figur i kapliczek wskazuje na to, że św. Jan Nepomucen nadal interesuje mieszkańców tej ziemi.

Figury drewniane są malowane (wyjątek stanowią figury świętego z kapliczek w Janówku i Turówce). Kapliczki w Augustowie, Bargłowie Kościelnym i Janówku są ogrodzone. Zdobione są plastikowymi kwiatami. Za ogrodzeniem, w którym wraz z krzyżem stoi augustowska kapliczka, sadzone są kwiaty i zapalane znicze. W bezpośredniej bliskości kapliczki w Bargłowie Kościelnym zachowała się stara zabytkowa studnia z pompą, przy której myto dawniej nogi przed wejściem do kościoła. Studnia znajduje się również w pobliżu figury Nepomucena w Studzienicznej na wyspie. Wodę z niej powszechnie uważa się za uzdrawiającą.

Wszystkie interesujące nas obiekty usytuowane są w pobliżu wód – rzeczek i cieków wodnych, jeziora i kanału. Jedynie kapliczka w Janówku stoi z dala od przepływającej przez wieś rzeczki Jaminy, ale zgodnie z tradycją ustawiania kapliczek przy drodze prowadzącej przez wieś. Kapliczki w Augustowie, Bargłowie Kościelnym, Szczebrze, Jastrzębnej, Turówce i Kuriance także ustawione są blisko dróg.

Przy niektórych kapliczkach modlono się w czasie obchodów i święcenia pól, np.: w Bargłowie Kościelnym, Janówku, Turówce. Kapliczka św. Jana w Bargłowie Kościelnym była miejscem, do którego przywożono zmarłych ze wsi i parafii, skąd ksiądz prowadził w kondukcje żałobnym trumnę do pobliskiego kościoła. Poza Studzieniczną nie spotkałam modlitw do św. Jana Nepomucena, charaktery-

stycznych dla danych miejsc. Może są zapomniane? Nie słyszałam także o żadnych innych zwyczajach związanych z tymi miejscami, ani o jakichkolwiek podaniach czy legendach. Jedyne kapliczka w Turówce kojarzona jest z wylewami tamtejszej rzeczki, a budowa kapliczki augustowskiej związana była z *wielką wodą* i pożarem w tej części miasta u wejścia, gdzie stoi ona do dzisiaj²⁷.

KATALOG ZACHOWANYCH KAPLICZEK, FIGUR I INNYCH WYOBRAZEŃ ŚW. JANA NEPOMUCENA

W powiecie augustowskim, o czym wspominałam wcześniej, zidentyfikowano jedenaście miejsc kultu św. Jana Nepomucena. Do nich, w kolejności alfabetycznej, należą:

Augustów

W mieście, które słynie z kilku jezior, rzek i dwóch kanałów figura św. Jana Nepomucena stoi w drewnianej kapliczce słupowej przy zabytkowym Kanale Augustowskim, „u wejścia” do powstałego w XIX wieku osiedla Baraki²⁸, w bliskości starorzecza, przy dzisiejszej ulicy 29 Listopada, istniejącej w miejscu dawnego traktu kowieńskiego.

1-2. Augustów.
Kapliczka słupowa
św. Jana
Nepomucena
wraz z krzyżem
wystawionym
w 1918 roku.
Fot. 2005. Wszystkie
zdjęcia wykonała
J. Drozdowska
Augustów. Post
shrine of St. John
Nepomuk
together with a cross
erected in 1918.
Photo 2005.
All photos:
J. Drozdowska

Nie dotarłam do materiałów archiwalnych, gdzie odnotowano by pojawienie się kapliczki w Augustowie²⁹. Możliwe, że tradycja jej sięga wieku XVIII³⁰ i wiąże się z istniejącym już kultem świętego w Studzienicznej. Jednak przedstawione przeze mnie informacje wskazywałyby na to, że św. Jana Nepomucena zaczęto czcić w Augustowie w XIX wieku. Niegdyś augustowska kapliczka stała tuż

przy pochodzącej z lat 1825-1826 śluzie *Augustów*, którą po zniszczeniach wojennych przeniesiono na przeciwległą stronę drogi i odbudowano w latach 1947-1948, w pobliżu stojącego tu do 1944 roku zwoodzonego mostu³¹.

Kapliczka umieszczona jest na wysokim czworobocznym słupie rozszerzającym się ku dołowi. Przyziemną część słupa zabezpieczono szalunkiem z podłużnych deseczek. Czworoboczny, prostokątny domek stoi na szerszej od niego podstawie z czterema wspornikami w kształcie wygiętego u góry rogu. Ozdobiona u dołu dekoracyjną listwą kapliczka jest otwarta z trzech stron. Tylna jej strona zabudowana jest deseczkami, z otworami po bokach zakończonymi łukami pełnymi i nakryta namiotowym daszkiem. Daszek, pokryty pomalowaną na biało blachą, zwieńczony umieszczonym na okrągłym cokoliku metalowym, białym, zdwojonym krzyżem, z czterema falistymi promieniami wychodzącymi z jego środka. Słup z kapliczką pomalowany jest na ciemny, zielony kolor. Pod szarym daszkiem biegnie ciemnobrązowa listwa, sugerująca gzyms. Figura Jana Nepomucena, malowana na brązowo, ustawiona jest frontalnie. Atrybutem świętego jest biała stuła, którą przytrzymuje lewą, zgiętą w łokciu ręką. Prawą dłonią wskazuje przed siebie. Na głowie granatowy biret, a wokół niej biała aureola z gwiazdami i krzyżykiem. Rzeźba prawdopodobnie pochodzi z 1968 roku³². W otoczeniu kapliczki stoi metalowy krzyż, umieszczony na wysokim kamiennym postumencie, wykonanym przez R. Jachimowicza z Suwałk. Na nim, we wnęce pod szkłem, obrazek Maryi z Dzieciątkiem, a pod nim dwuczłonowy, przedzielony ozdobnikiem napis: *Pod Twoją obronę uciekamy się Pamiętka Przedmieścia Baraków 1918r.* Krzyż, według relacji mieszkających tam osób, postawiony został dla uczczenia odzyskania niepodległości. Teren, na którym stoi krzyż z kapliczką opasuje metalowe ogrodzenie, do którego prowadzą dwie ścieżki. Rosną tu wysokie tuje oraz kwiaty. Ustawiane są też bukiety kwiatów sztucznych, a także zapalane znicze.

Bargłów Kościelny³³

Bargłowski św. Jan Nepomucen usytuowany jest przy głównej drodze, prowadzącej przez wieś z Augustowa do Warszawy. Dawniej ustawiony był głębiej na terenie gruntów parafialnych, bliżej rzeczki Bargłówki i źródła, na którym jest pobudowana zabytkowa studnia głębinowa, nazywana przez niektórych mieszkańców pompą³⁴. Niegdyś wierni, podążający na nabożeństwa, myli przy niej nogi przed wejściem do tutejszego kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego.

Tradycja kultu św. Jana Nepomucena w Bargłowie sięga XIX, a może i XVIII wieku. Świadczy o tym znajdujący się w tym czasie w bocznym ołtarzu kościoła obraz św. Jana Nepomucena³⁵. Istniejącą kapliczkę postawił Jan Karpio w końcu XIX lub na początku XX wieku. Wypisana na słupie data wystawienia kapliczki jest zakryta szalunkiem, wykonanym później przez Antoniego Wronko.

Pewnego wieczoru na początku lat osiemdziesiątych XX wieku tamtejsi mieszkańcy: Wacław Chmielewski, Konstanty Karpio, Zygmunt Stankiewicz i Jan Wronko wraz z ks. proboszczem Józefem Majewskim przestawili kapliczkę bliżej drogi. Słup skrócono o części spróchniałe, przymocowano do dwóch metalowych prętów i zabetonowano w ziemi.

3-4. Bargłów Kościelny.
Kapliczka słupowa
św. Jana Nepomucena.

Fot. 2005

Bargłów Kościelny.
Post shrine
of St. John Nepomuk.
Photo 2005

Święty Jan w Bargłowie miał w przeszłości i ma nadal duże znaczenie dla tu-tejszej społeczności. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku modlono się przy nim podczas obchodów i święcenia pól. Do kapliczki św. Jana przywożono zmarłych, zarówno ze wsi, jak i z całej parafii, a od kapliczki w kondukcje z księdzem, przy biciu dzwonów wnoszono trumnę do pobliskiego kościoła³⁶.

Bargłowska kapliczka jest kapliczką słupową, umieszczoną na wysokim czte-robocznym, drewnianym słupie o przekroju kwadratu. Jest on podwójnie profilowa-ny. Dolna część jest nieznacznie rozszerzona ku dołowi. Stoi na zabetonowanym w ziemi polnym kamieniu. Słup oszalowano z każdego boku dwiema deskami, po-zostawionymi w naturalnym kolorze. Kapliczka jest otwarta z trzech stron i zabez-pieczona szybkami. Od strony tylnej obita jest blachą. Na nieco szerszej od słupa podstawie umieszczono cztery profilowane kolumnienki, na których opiera się namio-towy, kryty blachą, daszek. Wieńczy go kuty, żelazny zdwojony krzyż. Z jego środka wychodzą cztery faliste promienie, a u podstawy ma odwrócony sierp księżycy. Da-szek z krzyżem i drewniana deska, na której stoi figurka świętego są w kolorze brą-zowym. Profilowane frontowe kolumnienki w kapliczce są niemalowane, wykonane z jasnego drewna. Św. Jan Nepomucen przedstawiony jest frontalnie, z głową prze-chyloną na lewe ramię i z lewą ręką ułożoną na sercu. Ma na sobie tradycyjny strój kapłana okresu kontrreformacji, głowę nakrytą biretem, otoczoną aureolą z gwiazd. Figurka jest pomalowana na brązowo. Na internetowych stronach poświę-conych *Nepomukom* wydatowano rzeźbę na rok 1882³⁷. Autor figury nie jest znany. Kapliczkę oddziela od pobocza drogi metalowe ogrodzenie.

Janówek³⁸

W Janówku św. Jan Nepomucen czczony jest w kapliczce domkowej, jednej z wielu spotykanych w gminie Sztabin. Kapliczka stoi we wsi, przy drodze bruko-wanej prowadzącej do Sztabina, z dala od płynącej przez wieś rzeczki Jaminy.

W oddali widoczne są zabudowania wiejskie. Kapliczka pochodzi z XIX wieku, o czym informuje znajdująca się na jej frontonie pod daszkiem tablica fundacyjna. Wryty jest na niej napis z tekstem: *Dnia 5 lipca Roku 1860 Fundator Andrzej Zagórski z Janówka za dusze zmarłe Familii proszę zmówić 3 Zdrowaś M.*

5-8. Janówek. Kapliczka domkowa. Fot. 2005

Wnętrze kapliczki. Fot. 2005

Fragment figury św. Jana Nepomucena. Fot. 2005

Figura św. Jana Nepomucena z kapliczki. Fot. 2005

Janówek. Shrine in the shape of a house. Photo 2005

Interior of a shrine. Photo 2005

Fragment of a figure of St. John Nepomuk. Photo

2005

Figure of St. John Nepomuk from a shrine. Photo

2005

Kapliczka zbudowana jest z drewna iglastego na planie pięcioboku, przykryta pięciospadowym dachem, pokrytym blachą ocynkowaną przez tutejszych mieszkańców w 1987 roku. Wieńczy go ozdobny pazdur wycięty w belce, zakończony kutym krzyżem o ramionach zdobionych kielichami, wsparty na odwróconym sierpnie księżycu. Środek krzyża z odchodzącymi od niego promieniami przykrywa okrągła blaszka. W 2004 roku kapliczka została odnowiona, oszalowano ją deskami koloru naturalnego drewna, o czym informuje drewniana tabliczka umieszczona na frontonie kapliczki. Wypalono na niej napis następującej treści: *Odnowili w lipcu 2004 r. Halina i Józef Rzepniccy.*

Wnętrze kapliczki o jednym pomieszczeniu, ściany z pobielanych bali, także strop belkowy. Na przybitej naprzeciwko okna desce umieszczono mały ołtarzyk z obrazem w brązowej ramie, który przedstawia Niepokalane Serce Maryi, zaś obok gipsowy biały aniołek i niezidentyfikowany, niewielkich rozmiarów świętek, odwrócony tyłem. Możliwe, że jest to niewykończona rzeźba św. Jana Nepomucena, którą próbował po wojnie wyrzeźbić jeden z miejscowych nauczycieli³⁹. Na przeciwległych ścianach kapliczki wiszą obrazy Maryjne.

W prawym rogu kapliczki, na podłodze, stoi nadwerżona czasem, zniszczona figura św. Jana Nepomucena bez rąk. Święty jest w charakterystycznym dla Nepomucenów stroju, ale bez biretu i jakichkolwiek innych atrybutów. Figura wysmukła, szaty z fałdami ułożonymi podłużnie. Najprawdopodobniej powstała w okresie budowy kapliczki lub wcześniej od niej. O jej autorze nic nie wiadomo.

Stan zachowania kapliczki dowodzi, że okoliczni mieszkańcy interesują się nią. Zachowane figury św. Jana Nepomucena świadczą zaś o tym, że nie jest on całkiem zapomniany. Jeden ze spotkanych mieszkańców opowiedział o kultuowanych jeszcze po wojnie obchodach pól z księdzem, podczas których modlono się przy kapliczkach znajdujących się w tym rejonie.

Jastrzębna

Kult św. Jana Nepomucena w Jastrzębnej w gminie Sztabin sięga odległych czasów i jest wciąż żywy. Mieszkańcy wspominają, że figura świętego stała tam od dawna. Obecna, murowana kapliczka domkowa zastąpiła wcześniejszą, słupową, wykonaną w betonie w kształcie jednolitego słupa z wydrążonym miejscem na figurkę i zwieńczoną kutym żelaznym krzyżykiem. Na fotografii z 1999 roku zamiast figurki stoi za szybą obrazek, przystrojony kwiatami. Natomiast rzeźba to pojawiała się, to znikwała⁴⁰.

9. Jastrzębna. Dawna kapliczka betonowa nad rzeczką Jastrzębianką. Fot. 1999
Jastrzębna. Old concrete shrine on the Jastrzębianka.
Photo 1999

Kapliczka w Jastrzębnej ustawiona została na łące nad rzeką Jastrzębianką, szczytem do drogi prowadzącej ze Sztabina do Lipska i linii kolejowej z Suwałk do Białegostoku. Wcześniejsza, betonowa, stała na bagiennym terenie, bliżej rzeki i była już bardzo zniszczona. Nową kapliczkę, murowaną, wykonano z czerwonej cegły na planie kwadratu, na cementowej podmurówce. Przykryto ją dwuspadowym dachem, pokrytym czerwoną blachą i zwieńczono krzyżykiem. Kapliczka powstała w 2002 roku, o czym świadczy blaszany wiatrowskaz z datą: 6 VI 2002. Wzniesiono ją z inicjatywy ks. Wiesława Domitry, proboszcza parafii pw. Zwiastowania NMP w Krasnymborze, do której należy Jastrzębna. Budowniczymi byli: Sławomir Tarasiewicz z Ostrowia

Biebrzańskiego i Edmund Gałażan z Jastrzębnej II. Rzeźba, umieszczona w oszkłonej wnęce, została wykonana z drewna przez ludowego artystę z Sokółki – Piotra Szalkowskiego. Przedstawia świętego stojącego na okrągłym cokole. Jest ona koloru żółtozłotego, jedynie włosy i biret są ciemne. Jan Nepomucen, ustawiony frontalnie, ubrany jest w strój kapłana. W rękach zgiętych w łokciach i przytulonych do

serca trzyma atrybuty męczeństwa: krzyż i gałązkę palmową. We wnęce znajduje się zażytkowy krzyż ze starej kapliczki.

Zadbana kapliczka świadczy o żywym zainteresowaniu tutajszymi parafian św. Janem Nepomucenem. Według informacji ks. proboszcza Wiesława Domitryja będzie ona jeszcze ogrodzona i zostanie do niej wykonane wygodne przejście z drogi.

10-11. Jastrzębna. Nowa murowana kapliczka św. Jana Nepomucena z 2002 roku nad rzeczką Jastrzębianką. Fot. 2005. Figura z kapliczki św. Jana Nepomucena autorstwa Piotra Szalkowskiego. Fot. 2005
Jastrzębna. New brick shrine of St. John Nepomuk from 2002 on the Jastrzębianka. Photo 2005. Figure from a shrine of St. John Nepomuk by Piotr Szalkowski. Photo 2005

Kurianka

12-13. Kurianka.
Słup kapliczki
św. Jana Nepomucena.
Fot. 2005
Kurianka.
Post of a shrine
of St. John Nepomuk.
Photo 2005

W leżącej na ziemi lipskiej miejscowości Kurianka nie ma już kapliczki ze św. Janem Nepomucenem. Mimo to pamięć o nim przetrwała wśród ludzi. Przy drodze prowadzącej z Lipska do Bohaterów stoi słup będący pozostałością dawnej kapliczki z początku XIX wieku. I chociaż dzisiaj już nikt nie pamięta jej wyglądu, najstarsi mieszkańcy na rzeczułkę płynącą poniżej miejsca jej ustawienia, u stóp pobliskiej góry Mohlicy, mówią: *Od świętego Jana*. Stary, czworoboczny drewniany słup stoi w odosobnieniu na skraju wsi, tuż przy drodze, na wspólnej wioskowej łące. Zakonserwowany smołą jest świadkiem nepomucenowskiego tu bytowania. Na słupie zachowała się ledwie widoczna data: 1832 rok. By uszanować to miejsce i nie dopuścić do dewastacji zabytkowego słupa, mieszkańcy Kurianki przybili na nim, powyżej daty, metalową figurkę Ukrzyżowanego Jezusa.

Serwy

Kult św. Jana Nepomucena we wsi Serwy ma najprawdopodobniej osiemnastowieczne korzenie, na co wskazuje przechowywana teraz w Studzienicznej, a pochodząca z Serw, ludowa figurka Nepomucena, datowana na przełom XVIII i XIX wieku. Stała ona w głębi Puszczy Augustowskiej na *złamanym mostku*, przy rzece płynącej z jeziora Serwy (górnym biegu Suchej Rzeczki) nazywanej przez miejscowych ludzi: *Od Jana*⁴¹. W czasie drugiej wojny światowej Niemcy wrzucili ją do wody. Pewnego dnia znalazła ją tam dziewczynka, pochodząca z Dalnego Lasu. Jej rodzina zabrała figurkę do domu i umieściła ją na strychu, w specjalnie wykonanym ołtarzyku. Kiedy nadszedł front, figurkę przeniesiono do bunkra i przechowywano w kufrze. Po wojnie znalazł rzeźbę Jan Kulbaczki z Serw i ustawił nad rzeczką, w tym samym miejscu, gdzie stała poprzednio. Figurę usiłowano stamtąd ukradnąć⁴². Po incydencie kradzieży ks. Mieczysław Daniłowicz przejął rzeźbę św. Jana Nepomucena do kościoła w Studzienicznej, gdzie pozostaje do dzisiaj. W 2002 roku, z inicjatywy obecnego proboszcza, ks. prałata Zygmunta Kopiczko, rzeźbę odnowiono i umieszczono w prezbiterium⁴³. Autor rzeźby jest nieznany⁴⁴. Polichromowana figura wykonana została z drewna. Przedstawia stojącą na okrągłym cokole postać

14. Studzieniczna. Rzeźba św. Jana Nepomucena z Serw, przechowywana obecnie w prezbiterium kościoła w Studzienicznej. Fot. 2005
Studzieniczna. Sculpture of St. John Nepomuk from Serwy, today in the presbytery of the church in Studzieniczna. Photo 2005

świętego, ubraną w szaty liturgiczne (czarną sutannę i biret, białą komżę ozdobioną koronką i brązowy mantolet). Na rękaw lewej ręki nałożony jest zielony manipularz, a na ugiętych w łokciach rękach leży brązowy krzyż. W prawej dłoni tkwi biała gałązka palmowa. Dłonie i twarz świętego mają cielistą barwę. Rzeźba stała niegdyś w zakrystii studzieniczańskiego kościoła. Obecnie umieszczono ją na drewnianej podstawie, przybitą do ściany po lewej stronie prezbiterium⁴⁵.

Strzelcowizna

15. Figura św. Jana Nepomucena z kapliczki ze Strzelcowizny, obecnie w Muzeum Marii Konopnickiej w Suwałkach. Fot. 2004

Figure of St. John Nepomuk from a shrine in Strzelcowizna, today at the Maria Konopnicka Museum in Suwałki. Photo 2004

15. Strzelcowizna. Widok na rzeczkę Paniówkę, gdzie do 1960 roku stała kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena. Fot. 2005

Strzelcowizna. View of the river Paniówka on whose bank a shrine with a figure of St. John Nepomuk stood until 1960. Photo 2005. Photo 2005

W Strzelcowiźnie nie ma dzisiaj pamiątek po św. Janie Nepomucenie, ani w postaci figurek, ani kapliczek. Zostało jednak wspomnienie o umieszczonej w przydrożnej kapliczce dziewiętnastowiecznej ludowej rzeźbie, która do 1960 roku chroniła pięknie wijącą się rzeczkę Paniówkę. I chociaż nie ma już po niej śladu, starsi mieszkańcy pamiętają, że stała nad Paniówką, mimo iż nie potrafią dokładnie określić jej lokalizacji. Jan Nepomucen został w latach sześćdziesiątych XX wieku przewieziony do Muzeum Okręgowego w Suwałkach i jest eksponowany na wystawie poświęconej Marii Konopnickiej w muzeum jej imienia. Figura⁴⁶ jest rzeźbą wolnostojącą, pełną, o masywnej formie. Postać przedstawiona frontalnie stoi na cokole. Prawa ręka opuszczona wzdłuż tułowia, lewa ugięta w łokciu, złożona na piersi. Twarz o płytko rzeźbionych rysach okalają falujące włosy i krótka broda z wąsami. Rzeźba została wykonana z lipowego drewna i zgodnie z obowiązującą tradycją przedstawiona w szatach kanonika. Autor figury jest nieznan.

Studzieniczna

Początki kultu św. Jana Nepomucena w Studzienicznej, znanym Sanktuarium Matki Bożej Studzieniczańskiej, Matki Kościoła, sięgają XVIII wieku. Wówczas przebywający w tym miejscu pustelnik Wincenty Murawski, udawszy się do Rzymu, uzyskał od papieża Piusa VI cztery odpusty zupełne. Przypadały one na uroczystości: Zielonych Świąt, św. Anny, św. Tekli i św. Jana Nepomucena. Ten ostatni, chociaż w historii tego miejsca miał drugorzędne znaczenie (według informacji ks. prof. Witolda Jemielitego gromadził mniej wiernych, niż pozostałe odpusty. Bywał więc przenoszony na najbliższą niedzielę, a w 1931 roku został zaniechany), współcześnie jest nadal kultywowany. Ks. prałat Zygmunt Kopiczko wprowadził codzienną modlitwę do św. Jana Nepomucena podczas wieczornego apelu⁴⁷.

16. Studzieniczna. Obraz św. Jan Nepomucena z XVIII w. w kościele pw. Matki Boskiej Szkaplerznej. Fot. 2005.
Studzieniczna. St. John Nepomuk, an eighteenth-century painting in the church of Our Lady of the Scapular. Photo 2005

17. Studzieniczna. Figura św. Jana Nepomucena z XIX-wieku w ołtarzu głównym kościoła pw. Matki Boskiej Szkaplerznej. Fot. 2005
Studzieniczna. Nineteenth-century figure of St. John Nepomuk in the main altar in the church of Our Lady of the Scapular. Photo 2005

Wincenty Murawski, poza uzyskanymi odpustami, w 1782 roku przywiózł do Studzienicznej obraz św. Jana Nepomucena i umieścił go, wraz z obrazami innych świętych przywiezionych z Włoch, w ówczesnym kościele⁴⁸. Obraz do dzisiaj znajduje się w drewnianym kościele parafialnym pw. Matki Boskiej Szkaplerznej⁴⁹ z 1847 roku, zbudowanym z fundacji Szymona Andruszkiewicza z Pawłówki. Umieszczony jest w bocznym ołtarzu, nazwanym od imienia świętego. Obraz⁵⁰

namalowany jest na płótnie techniką olejną, ujęty w pozłacaną, ozdobną ramę. Przedstawia św. Jana Nepomucena w stroju duchownego, przytrzymującego prawym ramieniem symbole męczeństwa: krzyż i gałązki palmowe, lewą ręką wskazującego na klucze leżące na stojącym obok stole. Zza stołu wychyla się anioł z palcem na ustach. Klucze i nakazujący milczenie anioł są symbolem tajemnicy spowiedzi. Obraz powstał w połowie XVIII wieku. Malarz, który go namalował nie jest znany.

W tym samym kościele, w ołtarzu głównym pw. Świętej Rodziny, znajduje się drewniana, polichromowana rzeźba św. Jana Nepomucena⁵¹, datowana na drugą połowę XIX wieku. Święty jest ukazany w pozycji stojącej, ubrany w tradycyjny strój kanonika okresu kontrreformacji, ze wzrokiem skierowanym ku ziemi. W prawej ręce, na wysokości piersi trzyma krzyż, zaś palcem wskazującym lewej ręki dotyka ust. Figura ustawiona jest na cokole między kolumnami nastawy ołtarzowej.

Ponadto w prezbiterium kościoła znajduje się mała figurka św. Jana Nepomucena, pochodząca z miejscowości Serwy, którą uratowano przed kradzieżą⁵².

18. Studzieniczna. Figura św. Jana Nepomucena z piaskowca na wyspie na Jeziorze Studzienicznym. Fot. 2005
Studzieniczna. Sandstone figure of St. John Nepomuk on an island on Lake Studzieniczna. Photo 2005

Na wyspie Jeziora Studzienicznego, na której znajduje się dziewiętnastowieczna murowana kaplica ze słynącym łaskami obrazem Matki Boskiej Studzieniczańskiej, na jego brzegu ustawiona jest rzeźba św. Jana Nepomucena⁵³. Na tej samej wyspie znajduje się zbudowana na źródle studnia z wodą uznawaną powszechnie za uzdrawiającą. Pątnicy odwiedzający łaskami słynący obraz Matki Boskiej piją tę wodę i przemywają nią oczy⁵⁴. Mówi się o występujących tu dawniej niezwykłych zjawiskach przyrodniczych – przed wielkimi klęskami i epidemiami pobliska rzeka miała zmieniać swój nurt⁵⁵. Według karty dokumentacyjnej w zbiorach Urzędu Konserwatorskiego rzeźba pochodzi z pierwszej połowy XX wieku⁵⁶. Jest ona dziełem sztuki kamieniarskiej. Wykonana została z piaskowca i ustawiona na cokole umocowanym do granitowego postumentu. Pełnoplastyczna rzeźba przedstawia świętego zgodnie z tradycją. Św. Jan Nepomucen w obu rękach przytrzymuje ułożony ukośnie krzyż. Na cokole figury, od strony frontalnej, wykuty jest napis następującej treści: *Św. Janie Nepomucenie broń nas od nieślawy w życiu i w wieczności*. Rzeźbę wykonano w Warszawie w Zakładzie św. Wojciecha. Informuje o tym napis na bocznej ścianie cokołu. W 2001 roku poddano ją gruntownej renowacji⁵⁷.

Szczebra

W Szczebrze, jak zapamiętali mieszkańcy, figurka św. Jana Nepomucena była już przed drugą wojną światową. Możliwe, że historia jego kultu sięga, po-

19. Szczebra. Dawna kapliczka drewniana słupowo-szafkowa św. Jana Nepomucena. *Fot. 1978*
Szczebra. Old wooden post-cupboard shrine of St. John Nepomuk. *Photo 1978*

20. Szczebra. Kapliczka słupowo-szafkowa św. Jana Nepomucena z 1991 roku. *Fot. 2005*
Szczebra. Post-cupboard shrine of St. John Nepomuk from 1991. *Photo 2005*

dobnie jak i w Studzienicznej, XVIII bądź XIX wieku. W 1795 roku utworzono w Szczebrze parafię, w obrębie, której leżała wówczas Studzieniczna⁵⁸. Odnowiona 14 lat temu kapliczka stoi na wysokim słupie przy ogrodzeniu posesji Wacława Dawidejta, tuż przy drodze prowadzącej z Augustowa do Suwałk i w niedalekiej odległości od rzeki Blizny. Początkowo, o czym wspominali rozmówcy, jej skrzynka wisiała na sąsiadującym z kapliczką drzewie, a następnie przeniesiono ją na drewnianą *kolumnę*. Wykonana była w formie oszklonej z trzech stron, prostokątnej szafki, nakrytej dwuspadowym daszkiem, zwieńczonym małym kutym krzyżem⁵⁹. Podstawę jej stanowił podwójnie profilowany słup ustawiony po przeciwnej stronie drzewa⁶⁰. Z czasem uległa zniszczeniu. Obecna kapliczka pobudowana została w 1991 roku, o czym świadczy wyryta na jej frontonie data. Umieszczona jest na wysokim, czworobocznym słupie. Ma formę prostokątnej skrzynki, z trzech stron oszklonej i przykrytej dwuspadowym daszkiem. Ustawiona jest szczytem do drogi. Drewniana figurka świętego jest polichromowana. Jan Nepomucen ubrany jest w czarną sutannę i takiż biret, białą rokietę i brązowy mantolet. Ukazany frontalnie, z głową przechyloną na prawo, w złożonych na piersi rękach trzyma przytulony do prawego boku biały krzyż. Kapliczkę wykonał nieżyjący już Jan Juśkiewicz⁶¹. Autor rzeźby i czas jej wykonania są nieznane.

Turówka

Kapliczkę św. Jana Nepomucena ustawiono tu prawdopodobnie w końcu XIX lub początku XX wieku⁶². Moja rozmówczyni, Zofia Bartoszewicz (ur. w Turówce w 1908 roku) pamięta ją od najwcześniejszych swoich lat. Stała przy dawnej drodze na Biernatki. Drogę tę zlikwidowano w 1930 roku podczas komasacji gruntów. W jej miejsce wytyczono inną, do dzisiaj istniejącą pośrodku wsi. Starsi mieszkańcy Turówki pamiętają, że dawniej modlono się przy kapliczce, podobnie jak przy wiejskim krzyżu, w czasie obchodów pól. Niegdyś kapliczka była otoczona

płatkiem. Rosnące z tyłu stare dęby sadzone były przed wojną przez Zofię Bartoszewicz i jej ojca Michała Przekopa.

Kapliczkę prawdopodobnie ufundował ojciec Michała, a dziadek Zofii – Wiktor Przekop. Nikt nie pamięta, kto wykonał figurkę Jana Nepomucena. Niektórzy twierdzą, że jest ona z gipsu, ale to mało prawdopodobne. Słup obecnej kapliczki pochodzi z dawnego krzyża wioskowego z 1930 roku, z obecnej drogi bierneckiej (wioskowy krzyż przebudowano w latach osiemdziesiątych na pamiątkę Roku Maryjnego 1987-1988, taka jest data na obecnym krzyżu). Zastąpił on stary, zmuszały. W tym czasie przeniesiono kapliczkę znad rzeczki na nieco wyższy grunt. Umieszczona jest ona na czworobocznym wysokim słupie, na wyprofilowanej, nieco mniejszej podstawie. Tylna ściana kapliczki jest drewniana, zaś trzy pozostałe oszklone. Otwory z szybkami zakończone są u góry odcinkowym łukiem. Święty Jan Nepomucen ustawiony jest frontalnie, ubrany w strój kapłana okresu kontrereformacji, głowę przykrywa biret. Rękoma przytrzymuje przytulony do piersi krzyż, zwrócony poprzecznymi ramionami do prawego boku. Kapliczkę nakrywa wielospadowy daszek pokryty blachą z niewielkim metalowym krzyżem. Jak niegdyś strzeże mieszkańców wsi od wszelkich nieszczęść, a pamięć o świętym jest we wsi powszechna.

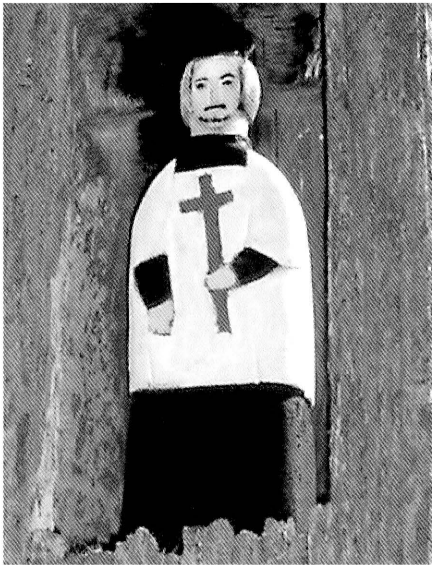
21-22. Turówka. Widok na rzeczkę Turówkę i kapliczkę słupową św. Jana Nepomucena. Fot. 2005. Kapliczka słupowa św. Jana Nepomucena. Fot. 2005

Turówka. View of the river Turówka and a post shrine of St. John Nepomuk. Photo 2005. Post shrine of St. John Nepomuk. Photo 2005

Wołkusz

Korzeni kultu św. Jana Nepomucena w Wołkuszu, wsi leżącej w pobliżu granicy z Białorusią na ziemi lipskiej, można szukać w wieku XIX. Tak bowiem jest datowana stojąca nad rzeczką Wołkuszanką słupowa kapliczka. Została wykonana w 1898 roku⁶³ z jednego pnia drzewa przez Rogalińskiego, zarządcę dworu u Aleksandra Świeczyna w Lubinowie. Wspiera się na podwójnie profilowanym

słupie. Figurkę do niej właściciel majątku zamówił u jakiegoś starego człowieka. Stała w tym miejscu aż do 1939 roku. Wówczas, w trakcie wytyczania linii demarkacyjnej między ZSSR a III Rzeszą, figura wypadła z kapliczki i zginęła. Stara kapliczka nadal tu stoi. Cztery lata temu, dzięki zainteresowaniu Jana Niechciela – kameduły krakowskiego pochodzącego z tej wsi, wykonano nową figurkę. Wyrzeźbił ją Stanisław Szyper z Lipska nad Biebrzą. Św. Jan Nepomucen ubrany jest w czarną sutannę i białą komżę. Ustawiony frontalnie, prawą rękę ma opuszczoną wzdłuż ciała, lewą zaś przytrzymuje oparty o pierś brązowy krzyż. Świątek jest tak umieszczony, by był widoczny w środkowym jej przeźroczu. Kapliczka jest bardzo zniszczona, szczególnie jej górna część. Ustawiona jest na łące w pobliżu wijącej się rzeczki Wołkuszanki. Prowadzi do niej ścieżka od drewnianego mostu.

23-25. Wołkusz. Widok na rzeczkę Wołkuszankę i drewnianą kapliczkę słupową św. Jana Nepomucena. *Fot. 2005.* Drewniana kapliczka słupowa św. Jana Nepomucena. *Fot. 2005.* Figura św. Jana Nepomucena autorstwa Stanisława Szypra. *Fot. 2005.* Wołkusz. View of the river Wołkuszanka and wooden post shrine of St. John Nepomuk. *Photo 2005.* Wooden post shrine of St. John Nepomuk. *Photo 2005.* Figure of St. John Nepomuk by Stanisław Szyper. *Photo 2005.*

ZAKOŃCZENIE

Kult św. Jana Nepomucena na terenie powiatu augustowskiego wciąż jest żywy. Świadczy o tym pamięć o świętym wśród mieszkańców oraz odnawianie poświęconych mu figur i kapliczek. Jest przy tym rzeczą naturalną, że zainteresowanie to przechodzi różne fazy nasilenia: od zaprzestania oddawania czci do ponownego wzrostu intensywności⁶⁴. Św. Jan Nepomucen, opiekun ludzi żyjących nad wodą, patron broniący przed niesławą, w obecnych trudnych czasach, obfitujących w przeróżne negatywne zjawiska, zarówno przyrodnicze jak i społeczne, może być ponownie niezmiernie pożądanym wzorcem do naśladowania. We współczesnym, bardzo zlaicyzowanym świecie jego niezachwiana wiara może pociągać wielu.

W trakcie badań na terenie powiatu augustowskiego zewidencjonowano jedenaście miejsc związanych z kultem św. Jana Nepomucena⁶⁵. Każda z gmin posiada takie miejsca. Z Serw i Strzelcowizny obiekty kultu zostały przeniesione do Studzienicznej i Suwałk. W Kuriance zachował się jedynie słup po kapliczce. W pozostałych miejscach kapliczki utrzymywane są w większym lub mniejszym porządku, niektóre całkowicie odnowione lub ponownie wykonane. Z mojej obserwacji wynika, że należałoby dokonać renowacji niektórych z nich, chociażby figur świętego w Janówku, Turówce i zabytkowej kapliczki w Wołkuszu. Zainteresowanie tymi miejscami powinno iść w kierunku uświadamiania mieszkańcom wartości sakralnych, etnograficznych oraz artystycznych znajdujących się na ich terenie obiektów i umiejętności ich wykorzystania do celów promocyjnych. Mogłyby się one stać wizytówką ich miejscowości. Wpłynęłoby to zarazem na ochronę kapliczek i rzeźb przed dalszym zniszczeniem i kradzieżą. Ludzie, uświadomiwszy sobie wartość kulturową dokonań ich przodków, poczuli by się w obowiązku kultywowania jej i przekazywania młodszemu pokoleniu. Warto wykorzystać te walory w nauczaniu kultury i historii regionu.

PRZYPISY

- ¹ J. Kloza, J. Maroszek, *Spis krzyży i kapliczek przydrożnych parafii Suchowola z 1910 r.*, „Białostoczczyzna” 1995 nr 1(37), s. 89.
- ² W. Zaleski, *Święci na każdy dzień*, Warszawa 1989 s. 266-267 i *Mój święty patron*, oprac. Antoni Gorzandt, Lublin 2003 s. 167-168. Autorzy internetowego opracowania życiorysu św. Jana Nepomucena z Olbrachcic (Św. Jan Nepomucen www.olbrachcice.opole.opoka.org.pl/nepomucen.htm) piszą, że jako dziecko miał być od cudownie uleczony i w podzięce ofiarowany przez rodziców na służbę Bogu.
- ³ Nepomuk (miasto w Czechach). Wikipedia, wolna encyklopedia. [http://pl.wikipedia.org/wiki/Nepomuk_\(miasto_w_Czechach\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Nepomuk_(miasto_w_Czechach)). Zob. też: *Religia*, (red. Tadeusz Gadacz, Bogusław Milerski), *Encyklopedia PWN*, t. 5, Warszawa 2002. Jedni autorzy podają, że dawny Pomuk, a obecny Nepomuk leży w pobliżu Pragi innej, że w pobliżu Pilzna.
- ⁴ Hagiografowie koncentrują uwagę na różnych faktach biograficznych. Zob.: W. Zaleski, dz. cyt., s. 266-267, *Mój święty patron*, dz. cyt. s. 167, V. Schaubert, H. M. Schindler, *Święci na każdy dzień: patroni naszych imion*. Warszawa 2000, s. 228-230, W. Zaleski, *Rok kościelny*, Warszawa 1989, s. 338-339.
- ⁵ O fakcie tym wspomina historyk Jerzy Kłoczowski w: *Europa słowiańska w XIV-XV wieku*, Warszawa 1984, s. 35.
- ⁶ Niektórzy hagiografowie podają inną liczbę gwiazd widocznych na niebie podczas śmierci Jana Nepomucena. Według nich miało być ich sześć.
- ⁷ Niektóre z cytowanych wydawnictw podają, że królowa miała na imię Joanna.
- ⁸ W. Zaleski, *Święci na każdy dzień*, dz. cyt., s. 267. Zob. też: V. Schaubert, H.M. Schindler, *Święci na każdy dzień*, dz. cyt. s. 230. Schaubert i Schindler podają, że kiedy otwarto grób św. Jana Nepomucena

w 1719 roku, znaleziono w nienaruszonym stanie język świętego. Beatyfikacja jego nastąpiła w 1721 roku, a kanonizacja w 1729.

- ⁹ W. Kowalczyk, W. Pawlak, *Jan Nepomucen święty przydrożny*, Białystok-Łomża 2003-2004, s. 7.
- ¹⁰ Praga, Warszawa 2001, s. 159. Zob. też: W. Kowalczyk, W. Pawlak, dz. cyt. s. 7-8; (a), *Jan od wody*. „Gazeta Współczesna” 1993 nr 168 s. 7; Kapliczki Nepomuckie i mosty z Nepomukami [album T. Seweryna] <http://www.tomekw.px.pl/nepomuk/kapliczki.htm> Czasem święty ten przedstawiany jest z palcem na ustach, a jego atrybutami są stuła, kłódka, zapieczętowana koperta czy księga.
- ¹¹ W. Kowalczyk, W. Pawlak, dz. cyt. s. 2. Zob. też: O. Kolberg, *Św. Jan Nepomucen*. [w:] *Mazowsze: część 4*, Warszawa 1964, s. 131-132.
- ¹² J. S. Bystron, *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce: wiek XVI-XVIII*, Warszawa 1976, t. 2, s. 62.
- ¹³ *Nowa księga przysłów i wyrażań przysłowiowych polskich*, zespół red. pod kier. J. Krzyżanowskiego, t. 1, Warszawa 1969, s. 830.
- ¹⁴ W. Kowalczyk, W. Pawlak, dz. cyt., s. 8-9.
- ¹⁵ W. Kowalczyk, W. Pawlak, dz. cyt., s. 9. Zob. też: W. Zaleski, dz. cyt. s. 267; K. Piwocki, *Drewno w ludowej rzeźbie figuralnej*. W. T. Chrzanowski, K. Piwocki, *Drewno w polskiej architekturze i rzeźbie ludowej*, Wrocław-Warszawa 1981, s. 41; E. Fryś-Pietraszkowa, A. Kunczyńska-Iracka, M. Pokropek, *Sztuka ludowa w Polsce*, Warszawa 1988, s. 180-286; M. Grabias, *Kapliczki i krzyże przydrożne*, *Obyczaje* 2002 nr 9-10, s. 49; D. Powiłańska-Mazur, *Ludowa rzeźba drewniana z kapliczek przydrożnych w regionie lubelskim* www.bik.pl/tomek/nepomuk/swieci_przydrozni.htm
- ¹⁶ R. Reinfuss, *Malarstwo ludowe*, Kraków 1962, s. 22.
- ¹⁷ L. Postołowicz, *Bitwa o św. Jana*, „Podlasie” 1991 nr 5 s. 19-20.
- ¹⁸ A. Chętnik, *Krzyże i kapliczki kurpiowskie*, „Polska Sztuka Ludowa” 1977 nr 1, s. 45.
- ¹⁹ W. Piszczek, *Patronowie zawodów, stanów, instytucji, stowarzyszeń wzywani w nieszczęściu*, Kraków 2002, s. 35 i 38; *Mój święty patron*, dz. cyt. s. 444.
- ²⁰ W. Zaleski, *Rok kościelny*, dz. cyt. s. 340 i W. Zaleski, *Święci na każdy dzień*, dz. cyt., s. 267. Autorzy opracowań, księży: Wincenty Zaleski i Antoni Gorzandt umieszczają św. Jana Nepomucena w dniu 21 maja, zaś encyklopedia religii podaje jedynie datę wspomnienia liturgicznego na dzień 16 maja. Zob. *Religia: encyklopedia*, dz. cyt. s. 148. Wspomnienie świętego 21 maja podaje Kalendarz parafii bydgoskiej. Zob. Parafia rzymskokatolicka pw. św. Mikołaja w Bydgoszczy – Fordonie: kalendarz <http://www.mikolaj-bydgoszcz.home.pl/kalendarz.htm>
- ²¹ *Jan od wody*, art. cyt. Czcieliom św. Jana Nepomucena polecam do przeczytania: *List Ojca Świętego Jana Pawła II do Arcybiskupa Pragi z okazji 600-lecia śmierci św. Jana Nepomucena*. Zob.: Nepomucki list Jana Pawła II www.tomekw.px.pl/nepomuk/jp2.htm
- ²² F. Plit, *Warmia, Mazury, Podlasie*, Warszawa 1997; *Rzeki Jaćwieży (1)* oprac. J. Borejszo, „Jaćwież” 1999 nr 6, s. 16-18. Krajoznawcy przyjęli uznawać teren ten za część Suwalszczyzny. Zob.: W. Batura, *Szlakami południowej Suwalszczyzny*, Suwałki 1999. Por.: Z. Fałtynowicz, A. Matusiewicz, *Suwalszczyzna – wydarzenia, pojęcia i legendy XX wieku*, „Jaćwież” 2001 nr 13, wkł. s. I. W administracji kościelnej przynależy on od 1992 roku do diecezji ełckiej.
- ²³ Tadeusz Seweryn główne źródła kapliczek upatruje w kulturze Zachodu. *Forma kapliczek – pisze – wyrosła niespornie z podłoża kultury chrześcijańskiej*. Nazwę łacińską kapliczki *capella* wywodzi od słowa *cappa* oznaczającego płaszcz. Kaplicą zwano niegdyś celę, w której przechowywano jako relikwię płaszcz św. Marcina z Tours. Zob.: T. Seweryn, *Kapliczki i krzyże przydrożne w Polsce*, Warszawa 1958, s. 12-13. [Zygmunt Gloger w *Encyklopedii staropolskiej: ilustrowanej* podaje, że wyraz *kaplica* dotarł na ziemię polską przez Czechy i przyjął się jak we wszystkich krajach chrześcijańskich jako określenie małego budynku, szopki, itp. służących na ochronę świętości i modlitwę.] Wspomniany autor odróżnia wśród kapliczek drewnianych kapliczki nadrzeczne, kapliczki na słupach i kapliczki naziemne. W każdym z tych rodzajów rozróżnia jeszcze po kilka ich typów. Za odrębną grupę uznaje figury przydrożne, drewniane lub kamienne, które klasyfikuje według czterech typów. Zob.: T. Seweryn, dz. cyt. s. 19-24. W swojej pracy będę posługiwała się typologią przedstawioną przez Romana Reinfussa. Dzieli on kapliczki drewniane na trzy główne grupy: szafkowe, słupowe i domkowe. Zauważa także występowanie kapliczek murowanych względnie kutych w kamieniu oraz figur. Zob.: R. Reinfuss, J. Świdorski, *Sztuka ludowa w Polsce*, Kraków 1960, s. 20-23. Por.: E. Fryś-Pietraszkowa, A. Kunczyńska-Iracka, M. Pokropek, dz. cyt., s. 177-208.
- ²⁴ W. Jemielity, *Sanktuarium maryjne w diecezji łomżyńskiej*, Łomża 1991, s. 193.

- ²⁵ Wojciech Batura w rozmowach skłania się do tego, że Jan Nepomucen w Augustowie mógł pojawić się już w XVIII wieku.
- ²⁶ Archiwum Parafii Bargłowskiej. Kopia odpisu Aktu pierwszej wizyty rocznej kościoła parafialnego bargłowskiego z 1804 roku. Obecnie kościół ten nie posiada obrazu tegoż świętego.
- ²⁷ Por. T. Seweryn, dz. cyt. i J. Kloza, J. Maroszek, art. cyt., s. 89.
- ²⁸ J. Szlaszyński, *W okresie zaborów*. W. Batura, A. Makowski, J. Szlaszyński, *Dzieje Augustowa: od założenia miasta do 1945 roku*, Suwałki 1997, s. 90-91.
- ²⁹ Literatura na temat św. Jana Nepomucena w Augustowie jest bardzo skąpa. Jednozdaniowe informacje zamieszczają jedynie Irena i Wojciech Baturowie w swoim przewodniku, *Po ziemi augustowskiej: przewodnik dla turysty i wczasowicza*, Suwałki 1997, s. 48 oraz autor cytowanego przeze mnie art. *Jan od wody* z „Gazety Współczesnej”. Wspominam również o nim w swoim artykule: *Patron mieszkających nad wodą* „Przegląd Augustowski” 2002 nr 5, s. 11). Takież wzmianki znajdują się na stronach internetowych: Tomek’s Corner: Nepomuki na Podlasiu www.waw.net.pl/~wituszynski/nepomuk/podlasie.htm i M. Zalewski, *Krzyże i kapliczki przydrożne: Św. Jan na Podlasiu* <http://www.kapliczki.tc.pl/podlasiein.html>.
- ³⁰ Zob. Przypis 19. Wówczas pustelnik Wincenty Murawski zapoczątkował kult świętego w pobliskiej Studzienicznej, skąd mógł on rozchodzić się on na okolicę. Starsi ludzie powiadają, że pierwszą kapliczkę św. Janowi postawiono po *wielkiej wodzie* i pożarze. Okolice Augustowa były podmokłe, wylewało starorzecze. Możliwe, że ludzie, mając na uwadze *wielką wodę*, przekazują sobie pamięć o *nadzwyczajnych ulewach deszczowych*, nawiedzających miasto w 1820 roku lub o innych anomaliach pogodowych dotyczących mieszkańców w tym wieku. Wielki zaś pożar miasta w roku 1881 odnotował w *Dziejach Augustowa* Jarosław Szlaszyński, chociaż najpotężniejszy, według znalezionych przez historyka dokumentów, miał miejsce 20 maja 1900 roku. Przedstawione przeze mnie informacje wskazywałyby na to, że św. Jana Nepomucena zaczęto czcić w Augustowie w XIX wieku. Zob. J. Szlaszyński, dz. cyt., s. 106-108 i 90. Zob. też J. Szlaszyński, *Pozoga sprzed wieku*, „Przegląd Augustowski” 2000 nr 5 s. 15.
- ³¹ I. Batura, W. Batura, dz. cyt., s.48-49. Zob. też: R. Jędrzejewski, 7 [Siedem] dni w Augustowie: *przewodnik turystyczny*, Warszawa 1990, s. 20-21.
- ³² Wcześniejszą miał wykraść student pochodzący z jednej z augustowskich wsi, a w to miejsce wstawił nową, wyrzeźbioną przez siebie. Opowiadał mi o tym jeden z jego kolegów, studiujący wówczas z nim w Gdańsku.
- ³³ Znaczną część informacji uzyskałam od mieszkańca Bargłowa Kościelnego, p. Wacława Chmielewskiego.
- ³⁴ Oficjalna strona internetowa Urzędu Gminy Bargłów Kościelny www.barglow.hg.pl
- ³⁵ Pisano o tym już wcześniej w pracy. Obraz ten w kościele wymieniają dokumenty z 1804. Inwentarze XVIII- wieczne podają jedynie, że w świątyni jest obraz św. Jana, nie precyzując, o jakiego świętego chodzi.
- ³⁶ O tym, że kapliczka była miejscem, do którego wychodził po zmarłego ksiądz pamiętam z własnych doświadczeń (pochodzę z tej parafii), potwierdziła je w przekazie ustnym dla Ireny Baturowej urodzona w tej miejscowości w 1925 roku nieżyjąca już p. Narcyza Piskorz.
- ³⁷ Tomek’s Corner: Nepomuki na Podlasiu, str. cyt. i M. Zalewski, *Krzyże i kapliczki przydrożne*, str. cyt.
- ³⁸ Przy opisie kapliczki wykorzystałam w znacznej części dokumentację wykonaną w 1988 roku przez Adama Żulpę, udostępnioną mi przez Delegaturę Urzędu Wojewódzkiego Ochrony Zabytków w Suwałkach. Karta nie zawiera opisu figur.
- ³⁹ Historię o chłopcu, który pod osłoną wieczoru na wózku przewoził rzeźbę św. Jana Nepomucena z kapliczki do szkoły i o nieudanej próbie odwzorowania jej przez tamtejszego nauczyciela opowiadał Irenie Baturowej regionalista ze Sztabina, p. Roman Gębicz.
- ⁴⁰ Z opowieści tamtejszego nauczyciela Jakubowskiego wynikało, że rzeźby kradł i wywoził je do Warszawy *kolekcjoner*, turysta, określany przez niego profesorem. Rzeźby wykonywał Stanisław Szyper z Lipska. Ostatnia z nich przechowywana jest na proboszczówce w Krasnymborze.
- ⁴¹ Historię figurki opowiedziała mi p. Irena Baturowa.
- ⁴² Pewnego razu świątka ukradli przebywający we wsi wczasowicze. Przed wyjazdem zapakowali go do wielkiej walizki. Zaniepokojona gospodyni, u której mieszkali, zainteresowała się ich bagażem i pobiegła z tą wiadomością do sołtysa. Ten wezwał milicjantów, którzy odebrali figurkę złodziejom.
- ⁴³ Wiadomość o odnowieniu figury pochodzi od proboszcza, ks. prałata Zygmunta Kopiczko.

- ⁴⁴ Przy opisie rzeźby korzystałam z karty ewidencyjnej zabytku wykonanej w 1982 roku przez Adama Żulpę, znajdującej się w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Suwałkach.
- ⁴⁵ Jak wyżej.
- ⁴⁶ Przy opisie figury korzystałam z dokumentacji konserwatorskiej, sporządzonej w 1987 roku przez Małgorzatę Drankowską dla potrzeb Muzeum Okręgowego w Suwałkach oraz z katalogu Wojciecha Kowalczuka i Wiesławy Pawlak, zob. dz. cyt., s. 43.
- ⁴⁷ Chodzi o modlitwę wyrytą na postumencie świętego, znajdującym się na wyspie Jeziora Studzienicznego.
- ⁴⁸ W. Jemielity, *Sanktuaria*, dz. cyt., s. 193.
- ⁴⁹ *Sanktuarium Maryjne w Studzienicznej*, oprac. J. Drozdowska, Augustów, 1997. Zob. też W. Jemielity, *Sanktuaria*, dz. cyt., s. 185-186.
- ⁵⁰ Informacje czerpałam z opisu sporządzonego przez Ewę Olkowską, znajdującego się w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Suwałkach.
- ⁵¹ Wykorzystałam informację autorstwa Zenona Wasilewskiego znajdującą się w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Suwałkach.
- ⁵² Opis tej rzeźby znajduje się przy miejscowości Serwy.
- ⁵³ Korzystałam ze znajdującej się w suwalskiej Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków dokumentacji sygnowanej przez J. Trochimowicza.
- ⁵⁴ Kiedy w dwa dni po wybuchu elektrowni atomowej w Czarnobylu oprowadzałam po tym terenie wycieczkę polskich i czechosłowackich nauczycieli, nie mogliśmy napić się wody, bo jakby na ten czas została ona cudownie zabrana z tego miejsca. Jestem ciekawa, czy inni przewodnicy i turyści mają podobne doświadczenia?
- ⁵⁵ J. Szlaszyński, *W Rzeczypospolitej Obojga Narodów*. W. Batura, A. Makowski, J. Szlaszyński, dz. cyt., s. 35.
- ⁵⁶ W potocznym rozeznaniu uznawana jest za figurę dziewiętnastowieczną i tak datują ją przewodnicy, zob. I. Batura, W. Batura, dz. cyt., s. 100.
- ⁵⁷ Dokonał tego z własnych środków ks. prałat Zygmunt Kopiczko.
- ⁵⁸ J. Jemielity, *Sanktuaria...*, dz. cyt., s. 179-180.
- ⁵⁹ Informacja zaczerpnięta z karty ewidencyjnej zabytku, wykonanej w 1983 roku przez Adama Żulpę, znajdującej się w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Suwałkach.
- ⁶⁰ Wskazuje na to zdjęcie zrobione przeze mnie w 1978 roku.
- ⁶¹ Wiadomość tę podała mi p. Michał Okragły ze Szczebry.
- ⁶² J. Drozdowska, *O Janie Nepomucenie z Turówki*, „Przegląd Augustowski” 2005, nr 6, s. 15.
- ⁶³ Historię kapliczki opowiedziała mi p. Irena Baturowa, która wcześniej słyszała ją od nieżyjącego już Mieczysława Wnorowskiego z Wołkusza.
- ⁶⁴ K. Rahner, H. Vorgrimler, *Mały słownik teologiczny*, Warszawa 1987, s. 198-199.
- ⁶⁵ W zebraniu wiadomości zawartych w tej pracy pomogło mi wielu ludzi. Chcę im wszystkim w tym miejscu za to podziękować. Służyli mi zarówno informacjami, udostępnioną dokumentacją, czy też środkami lokomocji, by móc na miejscu udokumentować aktualny stan poszczególnych obiektów. Szczególną wdzięczność kieruję w stronę państwa Ireny i Wojciecha Baturów, niezrównanych penetratorów naszego terenu, którzy pomogli mi w zlokalizowaniu miejsc kultu św. Jana Nepomucena i podzielili się wiadomościami zebranymi wcześniej wśród ludzi. Dziękuję również p. Stanisławowi Tumidajewiczowi, kierownikowi Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Suwałkach i pozostałym pracownikom oraz panom Adamowi Żulpie, Zbigniewowi Fałtynowiczowi, Januszowi Przyczynie i Jerzemu Wilczyńskiemu oraz pozostałym pracownikom Muzeum Okręgowego w Suwałkach za życzliwość i udostępnienie znajdujących się u nich obiektów, dokumentacji i księgozbioru. Informacjami służyli mi również: Joanna Pogorzelska z Białegostoku, ks. kan. Wiesław Domitrz z Krasnegoboru, ks. prał. Zygmunt Kopiczko ze Studzienicznej, ks. Witold Bączyk z Augustowa oraz państwo: Zofia Bartoszewicz, Wacława Rutkowska, Zofia Milanowska, Stanisława Suszyńska, Danuta Borysiewicz, Jan Wydra z Augustowa, Wiesław Osewski z Suwałk, Wacław Chmielewski z Bargłowa Kościelnego, Michał Okragły ze Szczebry, Leokadia Dąbrowska z Biernatek, Mieczysław Wnorowski z Wołkusza, Bronisław Ostrowski wraz z żoną z Turówki, Leonarda Szubzda z Sokółki, Małgorzata Flisik z Pelplina i inne nieznanne mi z nazwisk osoby. Pomagali mi również, uczynając swych środków lokomocji, p. Janina Osewska i p. Krzysztof Anuszkiewicz.

Dziękuję również za inspirację tematem i wszelkie uwagi p. dr Małgorzacie Karczewskiej z Uniwersytetu w Białymstoku.

SHINES OF ST. JOHN NEPOMUK IN THE COUNTY OF AUGUSTÓW

In 2005 the author searched for assorted likenesses of St. John Nepomuk in the county of Augustów (voivodeship of Podlasie). The outcome of the investigations consists of interesting material about shrines and sites associated with the worship of the holy martyr, defender against slander and protector against floods.

The author identified 11 localities in various parts of the county connected with the titular saint: Augustów, Bargłów, Kościelny, Janówek, Jastrzębna, Kurianka, Serwy, Strzelcowizna, Studzieniczna, Szczebra, Turówka and Wołkusz. Today, the only trace of St. John Nepomuk in Kurianka, Serwy and Strzelcowizna is his memory among the local population, and no depictions have survived. The figure from Serwy is featured in the church in Studzieniczna, while the one from Strzelcowizna is displayed at the Maria Konopnicka Museum in Suwałki. The only vestige in Kurianka is a post which once supported a shrine containing a likeness of the saint. Augustów, Bargłów, Kościelny, Turówka and Wołkusz are the sites of wooden shrines on posts with figures of the saint. Szczebra has a wooden cupboard-post shrine, in Janówek the figure of the saint is featured in a wooden shrine in the shape of a house, while in Jastrzębna it stands in a brick shrine of the same variety. The church of Our Lady of the Scapular in Studzieniczna contains two wooden sculptures of St. John Nepomuk – one in the main altar and the other on the presbytery wall (saved from burglary in Serwy). The same church features a painting portraying the saint in a side altar named after him, while an island on Lake Studzieniczne displays a sandstone sculpture of the martyr from Prague.

All the sites of the cult of St. John Nepomuk, with the exception of Janówek, are situated next to rivers, streams, the Augustowski Canal and Lake Studzieniczne or near roads.

The oldest depictions of St. John Nepomuk come from the eighteenth and nineteenth century; several are of twentieth-century origin. The shrine in Jastrzębna was rebuilt in 2002 in order to replace an older damaged object. A statue of St. John was executed four years ago for an old post shrine standing on the bank of the Wołkuszanka in the locality of Wołkusz. Certain shrines have been refurbished, while still others require conservation and restoration.

The collected material testifies to the cultivation of the memory of St. John Nepomuk in the county of Augustów. Interest in those localities should aim at rendering their inhabitants aware of the merit of the local objects and the latter's usefulness for the purposes of promotion. Such an approach would influence the protection of the shrines and sculptures against further damage. The value of particular likenesses of the saint should be applied in cultural and regional education.